

**ŞAHSENEM-GARİP İLE HELALAY GARİP HİKÂYESERİNİN
EPİZOTLARINA GÖRE BİR MUKAYESESİ**

**An Episodic Comprasion of The Stories “Şahsenem Garip and
Helalay Garip”**

Ahmet GÖKÇİMEN*

ÖZET

Tüm Türk dünyasında olduğu gibi Şahsenem Garip hikâyesi Türkmenistan’da bilinir ve sevilir. Bu yüzden hikâyenin varyantlarının yanı sıra Garip’in maceraları ortaya çıkar. Bu maceralarda Garip genellikle Şahsenem dışında bir kızla evlenir.

Bu çalışmada Şahsenem Garip’in en yaygın Türkmen varyantı ile Garip’in bir macerası olan Helalay Garip, epizotlarına göre mukayese edilecektir.

Anahtar Kelimeler: Türkmen, Hikâye, Varyant, Şahsenem Garip, Helalay Garip, Epizot

ABSTRACT

Şahsenem Garip story is known as in the whole Turkish world as well as in Turkmenistan. Therefore it is possible to encounter not only the variants of the story but also the adventures of Garip in Turkmenistan.

In this study, the most common Turkmen variant of Şahsenem Garip and Helalay Garip, one of Garip’s adventures, are compared in accordance with their episodes.

Keywords: Turkmen, Story, Variant, Şahsenem Garip, Helalay Garip, Episode

* Atatürk Ü. Fen Edebiyat Fakültesi Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Bölümü Arş. Gör.

GİRİŞ

Şahsenem Garip (Şasenem Garip) hikayesi, Türkmenlerin arasında çok sevilmiş ve yayılmıştır. Yıllarca sözlü gelenekte varlığını koruyan bu hikaye üzerine en kapsamlı derleme faaliyetlerini Türkmenistan SSR İlimler Akademisi çalışanlarından ilk önce N. Hocayev, B. Ahundov, S. Annanurova, G. Gurbanshedov, O. Akmemmedov, Ç. Atayev gibi alimler yapmıştır. TSSR İlimler Akademisi, Sosyalist rejimin ilk yıllarında birçok halk kültürü materyalini derlerken Şahsenem Garip’i de toplamıştır. Özellikle 1925–1940 yılları arası yapılan derleme çalışmaları sonunda hikâyenin Türkmen varyantının birçok farklı anlatımı belirlenmiş ve kayıt altına alınmıştır. Toplanan metinlerden hareketle 1940 yılında Nepes Hocayev tarafından hikâyenin bir neşri yapılmıştır. Bu eser defalarca hem Türkmençe hem de Rusça basılmıştır.

Türkmenler arasındaki rivayetlere göre Şahsenem Garip hikayesinin Garip ismi ile bağlantılı birçok adı vardır. “Yaşlıların verdiği bilgilere göre Şahsenem Garip adı ile bağlantılı hikâyeler “Şasenem Garip”, “Helalay Garip”, “Aysenem Garip” vb. isimler ile yedi sekiz tane olmalı.”¹ Söz konusu hikâyeler içinde Şahsenem Garip’ten sonra en çok bilineni Helalay Garip’tir. TSSR İlimler Akademisinin yaptığı Şahsenem Garip derlemeleri sırasında dört tane Helalay Garip (Helalay Garip) derlemesine ulaşılır. Helalay Garip ve Şahsenem Garip, Garip ismi etrafında birleşse de iki hikâye birbirinin bir varyantı değildir. Aslında farklı adlarla Türkmenistan’da bilinen Şahsenem Garip, hikâyesinin diğer anlatımları çoğunlukla bir Garip macerası niteliğindedir. Bu hikâyelerde Garip, vezir Hasan’ın oğluyken ve değişmezken, onun sevgilisi olan kişiler değişir. Örneğin Helalay Garip’teki sevgili Helalay, Aysenem Garip’teki Aysenem’dir. Şahsenem Garip ile Helalay Garip üzerindeki epizot karşılaştırması hikâyelerin birbirlerinin varyantı olmadıklarının bir delili olacaktır.

Helalay Garip üzerine S. Annanurova bir çalışma yapmıştır. O, TSSR İlimler Akademisi’nde bulunan dört Helalay Garip nüshasını incelemiştir. Derlemelerde elde edilen en geniş ve korunmuş nüshayı yayına hazırlamış ve 1966’da neşretmiştir.

Şahsenem Garip hikâyesi “Raviler andan rivayet kırlarlar” diye başlar. Nazım nesir karışık hikâyenin nesir kısımlarında nazma göre dil daha sade ve yalındır. “Raviler andan rivayet kılar ki Diyarbekir adlı bir şehir vardı. Onun padişahına Şah Abbas derlerdi. Şah Abbas’ın Hasan diye bir veziri vardı. Günlerden bir gün padişah Vezir Hasan ile av avlamağa gitti. Bu sırada padişahın önüne hemen bir gebe tavşan çıktı...”² Şahsenem Garip’te birçok şiir

¹ Helalay Garip, (Hazırlayan: S. Annanurova), Türkmenistan Neş. Aşgabat 1966, s. 3,

² Şasenem Garip, Türkmenistan Devlet Neşriyatı, Aşgabat 1957, s. 1

vardır. Bunların çoğunluğu koşma biçiminde ve sekizli ya da on birli hece ile söylenmiştir. Fakat hikâyede koşmanın yanı sıra iki tane beşlik (muhammes) şeklinde şiir vardır.

Helalay Garip, hikâyesi de “Raviler andan rivayet kılarlar” diye başlar. Şahsenem Garip’e göre hacmi daha az olan hikâyeye nazım ve nesir karışıktır. Tıpkı Şahsenem Garip’te olduğu üzere nesir kısımlar şiirlere göre daha sadedir. Helalay Garip hikâyesindeki şiirlerin çoğu on bir ya da sekizli hece ile koşma biçimindedir. Ama Şahsenem Garip’ten farklı olarak bu hikâyede iki gazel, üç beşlik (muhammes) şeklinde şiir vardır. Genellikle sanatlı bir üslupla yazılmış şiirler çoğunlukla kahramanların vakalarını anlatır. İki hikâyenin şiirlerinde büyük bir içerik benzerliği göze çarpmaz. Bunun sebebi ise vakanın seyriyle ilgilidir. Zira hikâyelerde her ne kadar bazı ortak kahramanlar olsa da birbirinden farklı iki vaka anlatılır. Dolayısıyla kahramanların konuşmalarını veren şiir metinleri de farklı olmuştur.

Bu araştırmada N. Hocayev’in ve S. Annanurova’nın yayına hazırladığı kitap metinleri esas alınmıştır. Aşağıda önce iki hikâyenin özetleri verilecektir. Ardından iki kitaptaki hikâyeye metinler epizotlarına göre mukayese edilecektir. Epizotlarına göre metinler tahlil edilirken Fikret Türkmen³ ve Ali Berat Alptekin’in⁴ kitaplarındaki birçok halk hikâyesi için ortak özellikler içeren iki tasnif göz önünde tutulmuştur. Her iki tasnifte birbiriyle ortak başlıklar içermektedir. Ama bu mukayesede Ali Berat Alptekin’in eserindeki tasnif ve başlıkları dikkate alınmıştır. Hikâyelerin mukayese edileceği on başlık şunlardır: Kahramanın ailesi, doğumu, isim verilmesi, eğitimi, aşık olması, sevgili ile karşılaşması, gurbete çıkması, sevgilinin bir başkası ile evlendirilmek istenmesi, memlekete dönüşü, sonuç.

Şahsenem Garip’in Özeti:

Diyarbakir padişahı Şah Abbas ve veziri Hasan dostluklarını pekiştirmek için doğan çocuklarını evlendirmeye söz verirler. Padişahın kızı, vezirin de oğlu olur. Aradan bir süre geçtikten sonra çocuklar büyür ve okula başlar. Padişahın kızı Şahsenem ile vezirin oğlu Garip arasındaki aşk bu okul yıllarında filizlenir. Vezir Hasan hastalanır ve Garip’e onu padişahın kızı ile nikahladığı söyleyerek vefat eder.

Evlilik çağına gelen Şahsenem’i babası Şah Abbas, hanımı ile yaptığı görüşme sonunda yetim Garip’e vermekten vazgeçer. Garip ile görüşmesini engellemek için annesi Şahsenem’i okula göndermemeye karar verir. Bunun

³ Fikret Türkmen, Aşık Garip Hikâyesi Üzerinde Mukayeseli Bir Araştırma, Baylan Matbaası, Ank. 1974.

⁴ Ali Berat Alptekin, Halk Hikâyelerinin Motif Yapısı, Akçağ Yay, Ank. 1997.

üzerine Garip ile Şahsenem gizli gizli bulaşmaya başlar. Şah Abbas bunu duyunca Garip'i yakalattırıp cezalandırmak ister. Ama başarılı olamaz. Garip Şah Abbas'ın zulmünden kaçır bir bağa yerleşir.

Mansur adlı bir zenginın kızı Gülnahal'ı yani Akça'yı padişah ister. Akça padişahla evlenmeyi kabul etmez. Padişah da onu cariye olarak kızı Şahsenem'e verir. Kısa sürede Akça ve Şahsenem dost olurlar. Akça'yı Ezber Hoca adlı bir bezirgan ister. Fakat alamaz. Bu sıralarda bağda Garip, Şahsenem'le görüşmeyi sürdürür. Fakat bir gün Şahsenem ona ülkeyi terk etmesini söyler. Şahsenem'e kızan Garip, Halep Şirvan'a gider. Şahsenem yaptığına pişman olur Garip'i aramaya çıkar. Şahsenem yolda Garip'in Halep Şirvan'da olduğunu öğrenir. Akça, Şahsenem'in bu yolu gidemeyeceğini düşünerek, erkek kılığına girer ve Garip'i bulmaya Halep Şirvan'a gider. Akça, Garip'i Halep Şirvan'da bulur, onu Diyarbekir'e dönmeye ikna eder.

Şahsenem ile Garip'in yeniden görüştiklerini öğrenen padişah Garip'i öldürmek ister. Bunun üzerine Garip, Şahsenem ile Bağdat'a kaçmaya karar verir. Ama yolda Şahsenem büyük bir suyu geçemez ve geride kalır. İki sevgilinin yolları böylece ayrılır. Uzun süre birbirlerinden haber alamazlar. Şahsenem, rüyasında Garip'in öldüğünü görür. Onun peşinden Akça'yı gönderir. Akça, Garip'i Bağdat'ta bulur. Garip, Akça ile Diyarbekir'e döner. Babasının evliliklerine karşı olmasından ötürü Şahsenem, Garip ile bir daha Halep Şirvan'a kaçmaya karar verir. Yolda zorluklara dayanamayan Şahsenem, Garip'i tek başına gönderir.

Kızının durumunu gören padişah sonunda onu Garip'e vermeyi kabul eder. Garip'in annesinden oğlunu bulmasını ister. Uzun süre Garip'ten haber alınamaz. Tansug adlı bir hizmetçi Şahsenem'e Garip'in öldüğü haberini verir. Şahsenem bu habere inanmaz ve Babahan adlı bir tüccarla Halep Şirvan'a doğru yola çıkar. Babahan, Şahsenem'i Kazak Vilayetine götürür. Şahsenem, Babahan'ın onu kandırıldığını ve evlenmek istediği öğrenir. Şahsenem, Babahan'dan kurtulmak için onu zehirler. Ardından Diyarbekir'e döner Şahsenem'i babası komutanlarından Şah Velet ile evlendirmek istenir. Şahsenem, babasına Garip'le sözleştikleri yedi yıllık sürenin dolmadığını söyler. Yedi yıllık süre dolmamasına rağmen düğün başlar. Şahsenem Akça'nın sevgilisi Ezber Hoca ile görüşür. Ondan Akça'ya kavuşma karşılığında Garip'i bulmasını ister. Ezber Hoca, Garip'i bulup düğünü haber verir. Yedi yıllık sürenin dolmasına üç gün kala Hz. Ali'nin yardımı ile Garip, Tebriz'den Diyarbekir'e ulaşır. Düğüne yetişen Garip, Şahsenem'e kavuşur. Şahsenem de sözünü tuttuğu için Akça'yı Ezber Hoca'ya verir.

Helalay Garip'in Özeti:

Bağdat Şahı Adil'in yıllar sonra bir kızı dünyaya gelir ve adını Helalay Peri koyar. Helalay evlilik çağına geldiğinde Bağdat'a Diyarbekir Veziri Hasan'ın oğlu Garip gelir. Garip, Adil Şah'ı ziyaret eder. Ona başından Şah Abbas'ın yaptıklarını, babası Vezir Hasan'ı ve Şahsenem'e duyduğu aşkı anlatır. Adil Şah Garip'e kızıyla evlenmesini önerir. Garip bu teklifi reddeder.

Adil Şah'ın karısı Aypara, Garip'in Ağabeyi Vezir Hasan'a benzediğini fark eder. Aypara, Garip'e ailesini sorar. Aldığı cevaptan Garip'in yıllar önce hacca gidip de dönmeyen ağabeyi Hasan'ın oğlu olduğunu anlar. Hala- yeğen birbirine kavuşur. Sarayda Garip'i gören cariyeye Dessegül, Garip'le ilgili olayları Helalay'a anlatır. Helalay, Garip'i göremeden aşık olur. Helalay, Dessegül vasıtasıyla Garip'le görüşmek ister. Her seferinde Garip bu teklifi reddeder. Bunun üzerine Helalay, Garip'in ayağına gider ve ona olan aşkını söyler. Garip, Şahsenem'i sevdiği belirtse de Helalay ikna olmaz. Helalay, Garip'e işkence yaptırır. Onu sonunda Sahsenem'den vazgeçirip, kendisi ile evlenmeye ikna eder. Garip, Şahsenem'den vazgeçer ve Helalay ile evlenerek tahta geçer.

Şahsenem Garip ve Helalay Garip Hikayelerinin Mukayeseli Epizotları

Şahsenem Garip	Helalay Garip
1. Kahramanın Ailesi	
Şahsenem, Diyarbekir Padişahı Şah Abbas'ın kızıdır. Garip ise Vezir Hasan'ın oğludur.	Helalay, Bağdat Padişahı Adil Şah'ın kızıdır. Garip de Diyarbekir padişahının veziri Hasan'ın oğludur. Ama bu varyantta Helalay ile Garip akrabadır. Vezir Hasan, Helalay'ın dayısıdır. Adil Şah'ın karısı Aypara da Garip'in halasıdır.
2. Kahramanın Doğumu	
Hem Şahsenem'in hem de Garip'in doğumunda her hangi bir olağanüstülük görülmez.	Helalay'ın babasını uzun süre çocuğu olmaz. Yıllar sonra Helalay dünyaya gelir. Ama onun da doğumunda bir olağanüstülük yoktur.
3. Kahramanlara İsim Verilmesi	
Şah Abbas kızına Şahsenem adını verir. Vezir Hasan ise oğluna Diyarbekir'e dışardan garip olarak	Garip'e ad verilmesinden söz edilmez. Hikaye Helalay ve onun doğumu ile başlar. Uzun süre çocuğu olmayan

geldiğini ifade amacıyla Garip adını koyar.	Bağdat Padişahı Adil Şah'ın bir kızı dünyaya gelir adını Helalay Peri koyar.
4. Kahramanın Eğitimi	
Garip ile Şahsenem bir süre aynı okulda eğitim görürler. Bu durum Şahsenem'i Garip'e vermeyeceğini bildirene kadar sürer.	Helalay ve Garip aynı okullarda okumamışlardır.
5. Kahramanların Aşık Olmaları	
Şahsenem ve Garip aynı okula giderler ve çocukluktan itibaren birbirlerini severler.	Şahsenem ve Garip birbirini çocukluktan beri sever. Ama Garip'in gurbete çıkması ile ikilinin arasına yeni biri girer. Bu kişi Bağdat padişahının kız Helalay'dır. Helalay ülkesine gelen ünlü bir aşık olan Garip'i ve güzelliğini işittir. Onu görmeden aşık olur.
6. Kahramanın Sevgili ile Karşılaşması	
Şahsenem ve Garip olağanüstü bir yolla aşık olmadıkları için hikayede karşılaşma sahnesi yaşanmaz.	Helalay cariyesi Dessegül vasıtasıyla Garip'i yanına çağırır. Fakat her seferinde hayır cevabı alır. Daha sonra Helalay, Garip'in bulunduğu bağa gider ve ona duyduğu aşkı anlatır.
7. Kahramanın Gurbete Çıkması	
Şahsenem'i alamayacağını düşünen Garip, Halep, Bağdat ve Tebriz'e gider. Bu yerlerde bir miktar kalır. Garip Bağdat'ta padişahın emriyle bir kızla evlenir. Ama onunla bir araya gelemmez. En sonki durağı Tebriz'de de Kraliçe tarafından evlendirilmek istenir. Garip bu teklifi reddeder.	Hikâye baştan sona Bağdat'ta geçer. Garip, bu şehre Şahsenem'e duyduğu aşka bir çare bulamayarak gelmiştir. Garip, Bağdat'tan geri dönemez. Çünkü Helalay gitmesine izin vermez. Onunla evlenmek ister
8. Sevgilinin Bir Başka Kahramanla Evlendirilmek İstenmesi	
Şahsenem, babası tarafından başkomutan Şah Velet ile evlendirilmek istenir. Ayrıca Şahsenem'i Kazak Vilayeti'ne götüren	Helalay Garip'te Garip zorla başkası ile evlendirilen taraftır. Helalay için bir başka sevgili söz konusu değildir. Dolayısıyla aşık maşuk ilişkisinde bu

bezirgan Babahan da Şahsenem ile evlenmek isteyen kişilerdendir. Babahan'ı adı geçen vilayette Şahsenem zehirler ve Garip'le arasına girmesine engel olur. Şah Velet engelinin üstesinden ise Garip gelir	varyantta arzu edilen ve peşinden koşulan isim Garip'tir. Garip'ten eski sevgilisinden vazgeçerek Helalay ile evlenmesi istenir.
9. Kahramanın Memlekete Dönüşü	
Diyarbakir'den çıkan Garip, Halep, Bağdat ve Tebriz'de kalır. Yedi yıllık süresinin son günlerini Tebriz'de geçirir. Tebriz'den sevgilisine kavuşması imkansız olan Garip'e Hz. Ali yardım eder ve Düldül'ü ile onu olağanüstü bir şekilde bir anda Diyarbakir'e getirir.	Helalay Garip'te bu vaka yoktur.
10. Sonuç	
Garip, tüm engelleri aşarak Şahsenem'e kavuşur.	Garip, Helalay'ın işkenceleri sonunda dayanmayarak, Şahsenem'den vazgeçer ve Helalay ile evlenir.

Şahsenem Garip Ve Helalay Garip Hikayesinin Ortak Özellikleri:

1. Garip, iki hikâyenin ortak erkek kahramanı ve sevgilisidir.
2. Garip'in babası Vezir Hasan ile annesi Aypara ortaktır. Dolayısıyla Garip'le ilgili gerek ailevi gerekse şahsi özelliklerde bir fark yoktur.
3. İki hikâyede de Şahsenem sevgilidir. Ama Helalay Garip'te terk edilir.
4. Diyarbakir Şahı Abbas iki hikâyede de vardır. Ama Helalay Garip'te bir etkinliğe sahip değildir. Sadece adı geçer.
5. Garip'in evlendiği kız padişah kızıdır.
6. Hem Şahsenem hem de Helalay'in en önemli yardımcıları cariyeleridir.
7. Bağdat, ortak mekân adı iken içinde yaşanan vakalar değişiktir.

Şahsenem Garip Ve Helalay Garip Hikayesinin Farklılıkları:

1. Şahsenem Garip, vaka olarak daha detaylı ve uzunken, Helalay Garip kısadır. Bu farklılığın en önemli sebebi Şahsenem Garip'teki farklı ülke ve

şehirlere giden Garip'in yaşadıklarıdır. Zira Helalay Garip'te Garip tüm macerasını Bağdat'ta geçirir.

2. Şahsenem Garip'te zengin bir mekan ve coğrafya varken, Helalay Garip'te yoktur. Diyarbekir, Tebriz, Halep, Şirvan, Kazakistan ve Bağdat Şahsenem Garip'in mekanlarını oluştururken, Helalay Garip'te sadece Diyarbekir ve Bağdat vardır.

3. Şahsenem Garip'te geniş bir şahıs kadrosu varken, Helalay Garip'te dardır. Şahsenem Garip'teki şahısların çokluğu ile beraber vaka içerisinde etkinliği vardır. Ama Helalay Garip'te darlık içerisinde özellikle Garip'in ailesinin sadece adları vardır etkinliği yoktur.

4. Şahsenem Garip'teki farklı kahramanlar aynı zamanda vakalarıyla da hikâyeyi zenginleştirir ve uzatır. Örneğin Ezber Hoca ya da Babahan bunlardandır. Söz konusu kişilerin başlarından geçenler Şahsenem Garip'i hem renklendirir hem de genişletir.

5. Şahsenem Garip'te Diyarbekir padişahı, Helalay Garip'te Bağdat padişahı vardır. Diyarbekir padişahı Garip'in karşısında iken, Helalay Garip'te Bağdat Şahı Adil, yardımcı bir kişiliktir.

6. Şahsenem Garip'te sevgili Şahsenem'ken, Helalay Garip'te Helalay'dır.

7. Şahsenem Garip'te Garip'in Şah Velet gibi bir rakibi varken, Helalay Garip'te yoktur. Hatta Helalay Garip'te rakip kavramı Helalay için geçerlidir. Çünkü Garip'in önceki aşkı Şahsenem, Helalay için bir engeldir.

8. Şahsenem Garip'te Garip Şahsenem'e kavuşmak için birçok engelle karşılaşırken, Helalay Garip'te engeller Helalay'a aittir. Garip bu hikâyede istenen taraftır ve Helalay da ona ulaşmak için engelleri aşması gereken kişidir. Dolayısıyla iki hikaye arasında engellerin kahramanlarının farklılığı gibi geçirilen imtihanlar da farklıdır.

9. Sevgiliye kavuşmak için Garip olağanüstü yardım alırken, Helalay Garip'te böyle bir yardım yoktur.

10. Şahsenem Garip'te iki sevgili birbirini karşılıklı severken, Helalay Garip'te Helalay'ın bir zorlamsı söz konusudur.

11. Şahsenem Garip, Diyarbekir'de biterken; Helalay Garip, Bağdat'ta son bulur.

SONUÇ

İki hikâyenin epizotlarından hareketle yapılan mukayesede görüleceği üzere farklılıklar daha fazladır, ortak özellikler azdır. Helalay Garip kısa hacmiyle bazı epizotlardan yoksunken, Şahsenem Garip tam bir halk hikayesi niteliğindedir. Her iki hikâyede de konu Garip etrafında gelişir. Ama sevgili yönüyle birbirinden ayrılır. Şahsenem Garip'te Şahsenem, Helalay Garip'te Helalay sevgilidir. Sevgililerin farklı olması iki hikâyede de vakanın seyrini değiştirir. Böylece çok farklı iki hikâye metni ortaya çıkar. Hikâyelerin bazı kahramanlarındaki isim benzerliği metinler arası ilişkiyi kuvvetlendirse de vakanın seyrinde Garip hariç diğer ortak kahramanların bir etkinliği yoktur. Bu yüzden Garip'e rağmen iki farklı hikâye söz konusudur. Bu hikâyeler için varyant meselesinden tam anlamıyla bahsetmek mümkün değildir. Buna göre Helalay Garip zaman içinde Şahsenem Garip hikayesinden etkilenecek iyi bir hikaye anlatıcı ya da bahşi tarafından düzölmüştür denilebilir. Helalay Garip'teki şiirlerdeki çeşitlik buna örnek gösterilebilir. Söz konusu hikâyede hem halk hem de klasik şiirin nazım şekilleri vardır. Her ne kadar klasik şiir ve özellikleri zamanla halk hikâyelerin halk tarafından sokulsa da Helalay Garip'te klasik şiir biçimleri ve özellikleri ustaca kullanılmıştır. Ayrıca Şahsenem Garip'in ana varyantı daha çok halk kültürü ve şiiri etkisindedir. Ama Helalay Garip'te ise özellikle şiirlerde klasik edebiyatın nazım biçimlerine baş vurulmuştur. Dolayısıyla Helalay Garip bir kalemden çıkmıştır diye düşünülebilir.

KAYNAKLAR

- ALPTEKİN, Ali Berat. Halk Hikâyelerinin Motif Yapısı, Akçağ Yayınları, Ankara 1997.
- BORATAV, Pertev Naili. Halk Hikâyeleri ve Halk Hikayeciliği, Adam Yayınları, II. Baskı, İstanbul 1988.
- Dessanlar, Magarîf Neşriyatı, Aşgabat 1982
- DİLÇİN, Cem, Örneklerle Türk Şiir Bilgisi, TDK Yayınları, 5. Baskı, Anara 1999.
- ELÇİN, Şükrü, Halk Edebiyatı Araştırmaları II, Akçağ Yayınları, II Baskı, Ankara 1997.
- GELDİYEV, Gurbandurdi. Söz Konusu Edebiyat, Kaynak Yayınları, İstanbul 2003.
- GÖRKEM, İsmail. Halk Hikayeleri Araştırmaları Çukurovalı Aşık Mustafa Köse ve Hikâye Repertuarı, Akçağ Yayınları, I. Baskı Ankara 2000.
- Helalay Garıp, (Hazırlayan: S. Annanurova), Türkmenistan Neşriyatı, Aşgabat 1966.
- İki Dessan, (Hazırlayan: A. Annanazarov), Türkmenistan Neşriyatı, Aşgabat 1980.
- KAYA, Doğan, Anonim Halk Şiiri, Akçağ Yayınları, Ankara 1999
- KÖPRÜLÜ, M. Fuad, Edebiyat Araştırmaları I, Ötüken Yayınları, III. Baskı, İstanbul 1989.
- MAŞADOVA, Laçin, Türkmen Dessanlarında Gelin Gızların Milli Keşbi, İlim Neşriyatı Aşgabat 2001.
- PALA, İskender, Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü, Cilt I,II, Akçağ Yayınları, (Tarihsiz).
- Şasenem Garıp, Türkmenistan Devlet Neşriyatı, Aşgabat 1957.
- TEKİN, Talat-M. Ölmez, E. Ceylan-Z. Ölmez-S. Eker, Türkmence Türkçe Sözlük, Simurg Yayınları Ankara 1995.
- Türkmen Dilinin Sözlüğü, TSSR İlimler Akademisi Neşriyatı, Aşgabat 1962.
- Türkmen Halk Dessanları, 2 Cilt, Türkmenistan Neşriyatı, Aşgabat 1993
- TÜRKMEN, Fikret, Aşık Garip Hikayesi Üzerinde Mukayeseli Bir Araştırma, Baylan Matbaası, Ankara 1974.

